
VISSZA A MÚLTBA

Részletek Weiner László zenei jegyzeteiből

(Közreadja Kovács Ilona)

Weiner László 1916-ban született. A Zeneakadémián Kodály Zoltántól tanult zeneszerzést. Rövidre szabott, ígéretes pályafutásának a háború vetett véget, 1944-ben munkaszolgálatosként halt meg.

1934. január 1-én *Zenei jegyzeteim* címmel füzetet nyitott, melybe koncertélményeit jegyezte be — kezdetben naponta, később nagyobb időkihagyásokkal, a nyári hónapokig bezárólag. Ezek részben budapesti hangversenyek emlékeit rögzítették, részben a budapesti, ill. a bécsi rádió operaközvetítéseit, valamint személyes élményeit a Salzburgi Ünnepi Játékokról és a Bayreuthi Ünnepi Játékokról. A tizennyolc éves fiatalember meglepő érettségről tesz tanúbizonyságot karcolataiban, tévedhetetlen értékítélettel választja szét az értékest és értéktelent, s szinte prófétikus jövőbelátással jóslja meg egy-egy mű vagy művész további sorsát. Élvezetes stílusban számol be a budapesti hangverseny- ill. operaéletről, és — bár viszonylag rövid intervallumot fog át a krónika — történetileg hiteles képpel járul hozzá a II. világháború előtti Magyarország hangversenyéletéről alkotott képünkhöz.

Weiner László „zenei naplójából” ez alkalommal öt kritika válik hozzáférhetővé, melyeket minden változtatás nélkül kap kézhez az Olvasó, csupán néhány értelemzavaró elírást javítottam hallgatólagosan. Rózsa Verának (akinek első férje volt Weiner László) tartozom köszönettel, hogy hozzájárult a publikáláshoz.

Dohnányi Ernő és a Filharmóniai Társaság hangversenyei¹

1934. január 8. — Filharmónikus hangverseny

A jubiláló Filharmónikusok ez idei minden hangversenye eseményszámba megy. Ma is igen tartalmas műsort hirdettek, melynek első felét Beethovennek szentelték. A Coriolan nyitány után a természet fenséges ódája, a Pastoral szimfónia következett. *Dohnányi* karmesterpálcája alatt a mű minden poetikus szépsége kidomborodott, valószínűleg azért, mert Dohnányi úgy dirigált, mintha zongorázna. És mint muzsikus jelest is érdemel, mint dirigens azonban már kevésbé. Zenekarát nem mindig „fogta meg” és bizony voltak „kicsúszások”, szépséghibák, amelyeknek nem szabadna megtörténni.

¹ Dohnányi Ernő (1877-1960) kapcsolata a Filharmóniai Társaság zenekarával 1897. november 17-én kezdődött, mikor Richter János karmester meghívására Beethoven G-dúr zongoraversenyét játszotta a Vigadóban. 1903-tól (I. szimfóniájának bemutatóját vezényelte ekkor) gyakran állt a karmesteri pulpituson is. 1919-ben kérték fel, hogy vegye át a zenekar vezetését az idősödő Kerner Istvántól. 1944-ben Dohnányi nem találta összeegyeztethetőnek saját erkölcsi normáit az akkori politikai hatalommal (aminek következtében elkerülhetlenné vált a zsidó származású zenekari tagok nyugdíjazása), így május 11-én a Filharmóniai Társaság beszüntette működését. A köztes huszonöt év — Dohnányival az élen, számos kortárs mű bemutatójával — a zenekar egyik fénykora volt.

Szünet után *Zathureczky Ede* Csajkovszkij hegedűversenyét szólaltatta meg olyan meleg tónussal, olyan technikával, hogy azt kell hinnünk, hogy ez a művészünk még most is fejlődik. Végül magyar újdonságokat hallottunk. *Frid Géza*² a szerzőjük. Az első vonószekarra írt *Divertimento*, a második *Tempesta d'orchestra*. Ez utóbbi értékesebb alkotás, hibája azonban, hogy a zenei tartalom nem egyezik a címmel. Ötletes, sőt viccesnek mondható. Szívesebben vennénk azonban, ha például egyszer *Bartók* is megszólalna ilyen filharmónikus koncerteken, mert inkább rászolgált arra, mint mondjuk Frid Géza, aki lehet ügyes muzsikus, de nem olyan méltó, hogy darabjait a filharmónikusok műsorra tűzzék.

1934. január 29. — Filharmónikus Koncert
Backhaus – Kósa – [*Beethoven*] VII. [*szimfónia*]

Ez a mai Filharmónikus hangverseny már csak azért is egyike a legjelentősebbeknek, mert az ideai filharmónikus koncertek legnagyobb szólistája, *Wilhelm Backhaus*³ jelent meg a pódiumon. Az a Backhaus, aki ma a legnagyobb német zongorista, az a művész, aki a legnagyobb pianisták közt foglal helyet. Ez *ad-moll zongoraverseny* a legtipikusabb alkotása a nagy zenei filozófusnak, *Brahms*nak, és olyan mély tartalmú, hogy a zongorista — ha technikája esetleg el is érte ezt a magas fokot —, belebukhatik. Ide nemcsak pusztán technikai varázs kell, hanem még valami magasabb intelligencia is. *Backhaus*, aki éppen olyan otthon van a brahmsi, mint a beethoveni világban, tökéletes ura hangszerének, királya, aki parancsol neki, de szolgálja annak a magasabb zenének, amely mindenek felett parancsol. Igaz, hogy Backhaus nem volt minden tekintetben engedelmes szolga.

A hangverseny érdekes újdonságot is hozott, *Kósa* „*Mese szvitjét*”.⁴ Ez a tehetséges komponista egyike a fiatalabb zeneszerző-generáció legértékesebb tagjának. Ötletes, nagyszerű hangszerezésű mű, melynek a legnagyobb értéke, hogy egyszerűségében is sokat „mond”. A harmadik tétel, melynek címe is eredeti („A rendíthetetlen ólomkatona”), talán a legjobban sikerült. Érdemes *Kósa* javára írni azt, hogy az a rész nem a szokásos „katonásdi” zenesablon. Reméljük, még sokszor halljuk a hangversenyműsorokon.

A koncert magvát a soron következő VII. szimfónia képezte, az a mű, amely már beethoveni pesszimizmusból született, és mégis a legderűsebb alkotása a legnagyobb komponistának. *Dohnányi* olyan tökéletes interpretálásban tárta elénk ezt a „ritmusok orgiáját”, hogy most már kétségtelenné vált, hogy Beethovenben nem éri utól egy magyar dirigens sem. És kénytelen vagyok néki megbocsájtani a múltkori „zavarokat”,

2 Frid Géza (1904-1989) zeneszerző és zongoraművész. A budapesti Zeneakadémián Kéri-Szántó Imre, Bartók Béla (zongora) és Kodály Zoltán (zeneszerzés) tanítványa volt. 1929 óta Hollandiában élt.

3. Wilhelm Backhaus (1884-1969) német zongoraművész. Többek között Eugen d'Albert tanítványa volt. 1905-ben ő lett annak a párizsi Rubinstein-díjnak a győztese, amelyre Bartók is pályázott — sikertelenül. Budapesten többször is adott nagysikerű hangversenyeket.

4. Kósa György: *Mese-suite* (1931). Tételei: I. A kanász, II. A piros cipő, III. A rendíthetetlen ólomkatona. Kamara változat: Három Andersen mese (1931, hg.-zg.), Editio Musica, 1977. Az adatokért Dalos Annának tartozom köszönettel.

amelynek ma nyomait nem találhattuk. Ennek ellenére az a véleményem — amely kétségkívül helyes is —, hogy *Dohnányit* a magyar közönség nem méltányolta eléggé. Ha egy külföldi zeneértő véletlenül hallotta volna ezt a VII.-t, ugyancsak csodálkozhatott volna azon, hogy ez a közönség mennyire nem józan, hisz a saját fajtáját sem becsüli meg. Ez csak szegénységi bizonyítványa a pesti publikumnak.

Evvel a VII. szimfóniával Dohnányi és nagyszerű filharmonikusaink Európa bármely pódiumán nagy sikert érnének el. Magyar sikert, amely magyar sikert úgy látszik a zenében sem becsülik meg a magyarok.

1934. február 5. — Bartók Béla — Walter Herbert
Rendkívüli Filharmonikus hangverseny

Az idei első, rendkívüli Filharmonia eseménye kétségkívül Bartók Béla — a pianista — fellépése. Bartók már évek óta nem jelent meg pesti pódiumon, nyilván azért, mert közönségünk nem érti meg, mint komponistát. Elhisszük, hogy fáj ez — hisz méltán fájhat Bartóknak ez a hűvös fogadtatás. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy ez az „új muzsika” nem idegződhetik be a hallgatókba ilyen rövid idő alatt. Hosszú évek, vagy évtizedek kellenek ahhoz, hogy végre megértsék az emberek. Bartók tehát szinte visszavonult Pesttől. Már-már azt hittük, hogy nem is halljuk Őt zongorázni többé. És most — talán barátai rábeszélésének engedve — újra itt van előttünk. A közönség úgy fogadja, mint koronázatlan királyt. Újra zongorázik és most látjuk csak igazán, mit vesztenénk benne. Magyar pianista rengeteg van — és mind nagyszerűek, a világon alig találunk ilyen fiatal nemzedéket (Kentner,⁵ Heimlich,⁶ Fischer A.,⁷ Károlyi⁸ stb.), és még az öregek (Dohnányi, Stefániai,⁹ stb), de Bartók mégis hiányzott, Ő egészen különleges egyéniség. Bartók zongorázása éppen olyan esemény, mint esemény volt az, amikor

5 Kentner Lajos (1905-1987) zongoraművész. Chopin és Liszt műveinek hivatott tolmácsolása mellett előszeretettel játszotta Bartók műveit, a 2. zongoraversenyt 1933-ban ő mutatta be. 1935 óta Londonban élt, Yehudi Menuhin zongorakísérője volt.

6 Heimlich (Hernádi) Lajos (1906-1986) zongoraművész. Tanulmányait Bartóknál, Artur Schnabelnél és Dohnányi mesteriskolájában (1928-1930) végezte. 1933-ban díjat nyert a budapesti Liszt-versenyen. 1945-től a Zeneakadémián tanított.

7 Fischer Annie (1914-1995) zongoraművész. Tanulmányait a budapesti Zeneakadémián végezte Székely Arnold tanítványaként, majd Dohnányi művészképzőjében (1930-1932). 1933-ban megnyerte az I. budapesti Liszt-zongoraversenyt. A legnagyobb magyar zongoraművészek egyike.

8 Károlyi Gyula (1914- ?) zongoraművész. Külföldi tanulmányok után 1931/1932-ben és 1933/1934-ben Budapesten Dohnányi zongora-művészképzőjében tanult, 1932/1933-ban zeneszerzést, ugyancsak Dohnányitól. 1956-tól Münchenben élt.

9 Stefániai Imre (1885-1959) zongoraművész. Berlinben Ferruccio Busoni és Dohnányi tanítványa volt. Számos észak- és dél-amerikai hangversenykörúton vett részt, egy ideig a buenos-aires-i Zeneakadémia igazgatója volt. 1927-1937 között a budapesti Zeneakadémia tanára volt. 1937 után Dél-Amerikában telepedett le.

Mozart vagy Beethoven zongorázott. Bach f-moll és Mozart C-dúr koncertjei ma tehát egy nagy művész, és egyúttal az egyik legnagyobb zenei reformátor ujjai alól csendültek fel olyan plasztikusan, virtuózitással és poézissel, hogy a közönség elragadtatással ünnepelte és — reméljük — visszaadta a magyar hangversenydobogónak, visszaadta önmagának.

A hangverseny vendégkarmestere, a fiatal osztrák Walter Herbert bevezetésképpen a „Rosamunda” nyitányt dirigálta. De igazi bemutatkozása Csajkovszkij V. szimfóniájának interpretációja volt. Ez a fiatal fantázia szertelenül csaponghatott ebben a romantikus izzókörben. Sok egyénit (sokszor feleslegesen túlzott dolgokat produkált, ami sok embernek tetszhetik ugyan, én azonban nem írom alá ezeket a fiatalos elragadtatásokat. Ügyes, jó kezű dirigens, aki még bizonyára fejlődik. Pesti bemutatkozásán határozott sikert ért el — ami nem is olyan könnyű dolog.

1934. február 19. — Filharmónikus hangverseny — Fischer Annie

Az utolsó előtti bérleti hangverseny érdekessége a Liszt verseny győztes Fischer Annie közreműködése. Ez a fiatal, rendkívüli tehetségű művésznőnk most fejezte be nagysikerű Európa turnéját, ahol mindenütt teljes mértékben igazolta képességeit. A Liszt versenyek óta nem szerepelt pesti pódiumon, így ez évben ma lépett először a közönség elé Schumann a-moll koncertjével. Schumann az ifjúság költője, egész egyéniségét megismerjük ebből a műből. Nincs ennek más tartalma, mint a gondtalan fiatalság poetikus álma. És Fischer Annie a legcsodálatosabb poéta. Mintha csak a fiatal Dohnányi ülne a zongoránál. Tud bámulatosan férfias is lenni és technikájának varázsával nem végez bűvészmutatványokat, hanem tudatosan egyesíti azt művészetével. Ez a lány máris megtalálta a zongora lelkét és a költők álmait. Ez a lány boldog ember lehet. — Nagy lelkesedéssel fogadták, megérdemelt szeretettel.

1934. február 21. Az Est: „Fischer Annie és Dohnányi Ernő a tegnapi filharmónikus hangverseny szünetében.” (Az MTA Zenetudományi Intézet Könyvtárának engedélyével. Dohnányi-hagyaték Fond. 1194)

A hangverseny súlypontja a VIII. szimfónia volt. Dohnányi, mint mindig hangsúlyozom, egyre jobban közeledik a nagy dirigensek sorához. Őt elsősorban páratlan zenei műveltsége segíti ezen a nehéz „poszton”. És, hogy nemcsak Beethoven dirigens, azt éppen ma bizonyította be Strauss *Tod und Verklärung*-jával,¹⁰ amely különben tartalmánál fogva nem illett a derült műsorhoz. Bátran mondhatom, hogy ezt a remekművet így még nem hallottam és tulajdonképpen csak ma tudtam először belemélyedni. Magyar újdonság Perényi „Duhajzó”-ja.¹¹ A legény dévaj mulatozása elsősorban a nagyszerű hangszerezésben nyer kifejezést. Kétségkívül ügyes munka. Nem lenne teljes beszámoló, ha nem említeném meg kitűnő filharmónikusaink alkalmazkodó kíséretét a Schumann versenynél, ami ismét csak Dohnányi érdeme. Dirigensek, tanuljatok tőle — így kell zenekarral kísérni. A közönség tulajdonképpen ezen a hangversenyen két Dohnányit látott és hallott. Az egyik dirigált, a másik zongorázott. A két legnagyobb poéta. 1934. március 12. — A IX. szimfónia — Szigeti hegedül

Filharmónikusaink jubiláris hangversenyeinek utolsó estéjén a halhatatlan zene-titán legnagyobb alkotása, a szimfóniák szimfóniája rakta rá az elmúlt nyolcvan évre a koronát. Ugyanezen a koncerten közreműködött a legnagyobb magyar hegedűjátékos, Szigeti József.¹² Csak Dohnányi hiányzott, akit betegsége miatt Rékai Nándor¹³ helyettesített.

Mozart ritkán hallott D-dúr hegedűversenye képezte Szigeti produkcióját. Szigeti tökéletes muzsikusz, akiben a legszerencsésebben egyesül a virtuóz a poétával. Ilyen nemes tónussal, férfias erővel ma alig szólaltatja meg valaki Mozart legtisztább művészetét. Így joggal mondhatjuk, hogy a jubiláris hangversenyek szólistái közül ő produkálta a „legnemesebb zenét”.

A IX. szimfónia dirigálásával Rékai talán nagy fába ütötte a fejszét — de sikeresen. Neki köszönhető, hogy a filharmóniai koncertek nivója nem csökkent az utolsó (Dohnányi betegsége miatt komoly veszélyben forgó) estén sem. Gondos és minden tekintetben biztos munkát végzett, akárcsak maguk a filharmónikusok, akik nemcsak ma, hanem az összes hangversenyeiken nevükhöz méltóan szerepeltek.

10. Richard Strauss: *Halál és megdicsőülés* (1890)

11. Perényi Géza (1877-1954) zeneszerző. A Zeneakadémián Koessler János növendéke volt. Az I. világháborút megelőzően karmesterként működött külföldön, majd a háború idején visszatért Budapestre. Számátalan kritikája mellett 1912-ben könyve jelent meg *Beethoven kilenc szimfóniája* címmel.

12. Szigeti József (1892-1973) hegedűművész. A budapesti Zeneakadémián Hubay Jenő tanítványa volt. 1940-től az USA-ban telepedett le. Sokat tett a 20. századi zeneszerzők népszerűsítéséért, így Bartókért is. Zenepedagógiai munkásságával is elismerést szerzett magának.

13. Rékai Nándor (1870-1943) karmester és zeneszerző. 1902-től az Operaház korrepetitora, majd 1910-től karmestere lett. Zeneszerzőként saját kompozíciói mellett Erkel Névtelen hősök c. operájának átdolgozásával szerzett elismerést.